

Onderzoek naar rechten van de natuur in de gemeente Eijsden-Margraten

Presentatie voor gemeenteraad Arnhem, 13 mei 2026

Achtergrond

- Rapport over rechten van de natuur voor gemeente Eijsden-Margraten
- Motie begrotingsbehandeling 2023
 - Onderzoek (niet: invoering)
 - Rechtspersoonlijkheid gemeentelijke natuur
c.q. stem van de natuur
 - Iedereen meenemen
- Gemeenteraad gepolariseerd, B&W tegen

Landelijk nieuws

Primeur in Nederland: natuur krijgt rechtspersoonlijkheid in Limburg

16 november 2023 DOOR ADVOCATE

primeur Eijsden-Margraten: natuur krijgt een voogd

EIJSDEN-MARGRATEN

Primeur: natuur krijgt een voogd

DOOR JOOS PHILIPPENS

Als eerste gemeente in Nederland erkent Eijsden-Margraten de natuur als rechtspersoon. Een voogd zal voortaan voor de belangen van 'het groen' opkomen en bij alle raadsvoorstellen de belangen van de natuur meewegen. Dit is gisteren besloten

bij de begrotingsbehandeling, op aandringen van oppositiepartij PRO. „Als groene gemeente kunnen wij een pioniersrol vervullen”, zei fractievoorzitter Sjanne Quellhorst bij het indienen van het voestel. Na afloop stelde ze: „De concrete invulling moeten we nu gaan regelen.”

REGIO // 9

Natuur wordt rechtspersoon in gemeente Eijsden-Margraten

Nederlandsche Dierföder 15 november 2023

ZUID-LIMBURGSE GEMEENTE

Geplaatst op: 13 november 2023 Laatst aangepast op: 26 februari 2025

Als eerste in Nederland gaat de gemeente Eijsden-Margraten de rechten van de natuur erkennen. Het is de bedoeling dat een voogd wordt aangesteld om de belangen van flora en fauna te behartigen.

Meer nieuws

Planten en dieren krijgen eigen stem in gemeente Eijsden-Margraten: natuur wordt rechtspersoon

NOTIS Ralf Pijnenburg, dinsdag 14 november 2023 43 sec

De gemeente Eijsden-Margraten maakt als eerste gemeente van Nederland van de natuur een rechtspersoon. Het is de bedoeling dat een voogd wordt aangesteld om de belangen van flora en fauna te behartigen. Gedacht wordt aan een combinatie van natuurorganisaties en wetenschappers.

groer kennisnet

SEMERWITTING

Onderwerp: Flora en fauna, rechtspersoon, gemeenten

Interessant voor gemeentebestuurders

Bekijk de bronnen

Inhoud motie

*Range/norman
Voor: PRO OOS omL (13)
Tegen: CDA VVD (7)
B.*

MOTIE Rechten voor de Natuur

DE RAAD VAN DE GEMEENTE EIJSDEN-MARGRATEN

In vergadering bijeen op 7 november 2023

Behandelende de Programmabegroting 2024-2027

CONSTATERENDE DAT

- De gemeente Eijsden-Margraten een schat aan natuurlijke hulpbronnen en biodiversiteit herbergt, die van onschatbare waarde is voor het welzijn van onze huidige inwoners en toekomstige generaties.
- De natuur geen stem heeft in de besluitvorming en bescherming nodig heeft tegen bedreigingen zoals klimaatverandering, verlies van leefgebieden en vervuiling.
- Het concept van rechtspersoonlijkheid voor de natuur in verschillende delen van de wereld al wordt toegepast en een juridische erkenning van de natuur als entiteit met inherente rechten mogelijk maakt.
- In Nederland al geprobeerd wordt rechten aan de natuur toe te kennen, zo wordt reeds een petitie voor de Maas in de wet in de Tweede Kamer behandeld en zijn er initiatieven voor rechtspersoonlijkheid van het Waddengebied.

OVERWEGENDE DAT

- Het toekennen van rechtspersoonlijkheid aan de natuur de aandacht voor en bescherming van onze natuurlijke omgeving kan verbeteren en innovatieve benaderingen voor duurzaamheid kan stimuleren.
- Niet langer gewacht kan worden om de natuur te beschermen en niet hoeft te worden gewacht op landelijke wetgeving.
- De gemeente Eijsden-Margraten een pioniersrol kan spelen door zich in te zetten voor de erkenning van rechtspersoonlijkheid voor de natuur op lokaal niveau.

VERZOEKT HET COLLEGE OM

- Onderzoek te doen naar de juridische en praktische haalbaarheid van het toekennen van rechtspersoonlijkheid aan de natuur in de gemeente Eijsden-Margraten.
- De resultaten van dit onderzoek en de voortgang in dit dossier periodiek met de gemeenteraad te delen.
- Altijd bij nieuw te vormen beleid de belangen van de natuur (van bronsgroene natuurgebieden tot en met Natura 2000-gebieden) mee te wegen en in nieuwe raadsvoorstellen deze belangen inzichtelijk te maken.
- Alle relevante maatschappelijke organisaties, lokale experts en andere belanghebbenden betrekken bij dit onderzoek naar de implementatie van rechten voor de natuur in Eijsden-Margraten.

En gaat over tot de orde van de dag.

PRO fractie
Sjanne Quellhorst
Wiel Blezer
Franklin Boon
Ron Mourmans

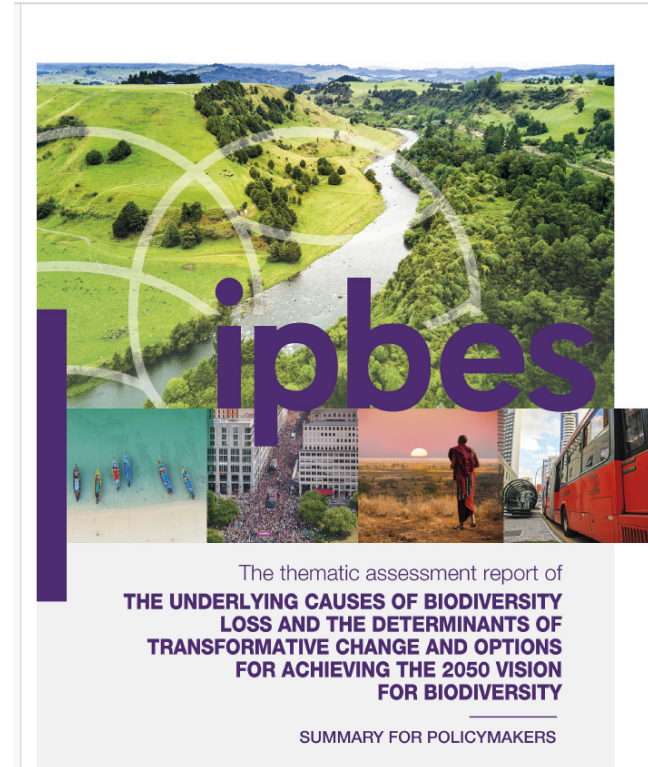
Onderzoeksteam

- Lisette Ruiten, jurist (ZZP / tevens Universiteit Maastricht)
- Sanne Schoonbrood, antropoloog (ZZP / inmiddels provincie Limburg)
- Lian Grabijn, ecooloog (WENR)
- Robert Baayen, projectleider (WENR)

*Onderzoeker beleid en recht m.b.t. landbouw / natuur (ecologie en economie)
Evalueren, ontwikkelen, schrijven, uitonderhandelen Europese regelgeving
UU, WUR, beleid en uitvoering, Brussel (EC/PV-EU), bedrijfsleven*

Noodzaak om natuur stem te geven

- Schrikbarende afname biodiversiteit
- Overheidsfalen t.a.v. beleid, regelgeving en handhaving
- Transformatieve verandering nodig
- Economische belangen hebben stem en rechten, natuur niet
- Zwakke waarden onvoldoende gehoord

Noodzaak om natuur stem te geven

778 B. Strategies and actions for transformative change

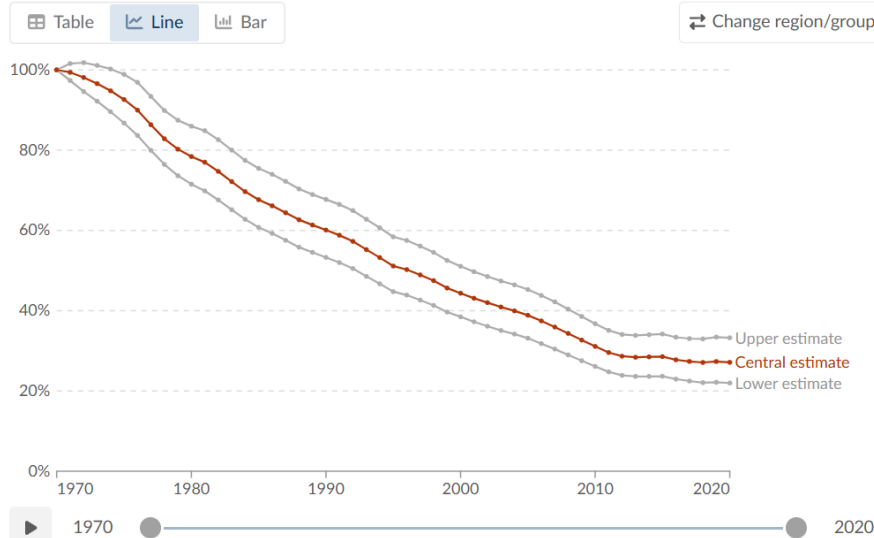
779 B1. A key strategy for transformative change for global sustainability is to conserve, restore and regenerate
780 places of value to nature and people that exemplify biocultural diversity (*well established*) (Strategy 1) {5.3}.
781 References to place-based conservation actions are widely represented in the literature on transformative change
782 (mentioned in 28% of the references of the assessment corpus that included a mention to any action in the title or
783 abstract and 33% of the references of the transformative change assessment corpus of literature on case studies,
784 referred to hereafter as case corpus) (*well established*) {5.2} (figure SPM.6). Strategy 1 represents a transformative
785 biocultural conservation approach with actions to conserve and sustain the places where people and nature are still
786 flourishing with relational worldviews, governance structures and practices (action 1.1) {5.3.1}, while envisioning
787 new legal protections for peoples and places through rights-based approaches, respecting the rights of nature and
788 rights of Mother Earth as recognized by some (action 1.2) {5.3.2}, and place-based conservation based on diverse
789 values of nature (action 1.3) {5.3.3}. These actions are complemented by the establishment of regenerative views,
790 structures and practices in extractive sectors (action 1.4) {5.3.4}, which are implemented through spatial planning
791 and policies as a pathway to establish effective conservation of biodiversity across landscapes and seascapes across
792 scales (action 1.5) {5.3.5}.

Noodzaak om natuur stem te geven

Living Planet Index, World

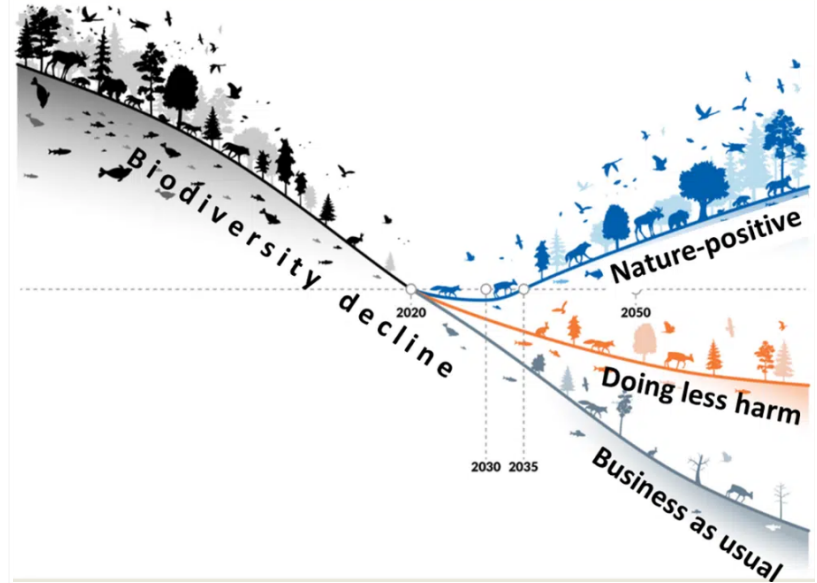
The Living Planet Index (LPI) measures the average decline in monitored wildlife populations. The index value measures the change in abundance in 34,836 populations across 5,495 native species relative to the year 1970 (i.e. 1970 = 100%).

Our World in Data

Data source: World Wildlife Fund and Zoological Society of London (2024) - [Learn more about this data](#)

OurWorldinData.org/biodiversity | CC BY

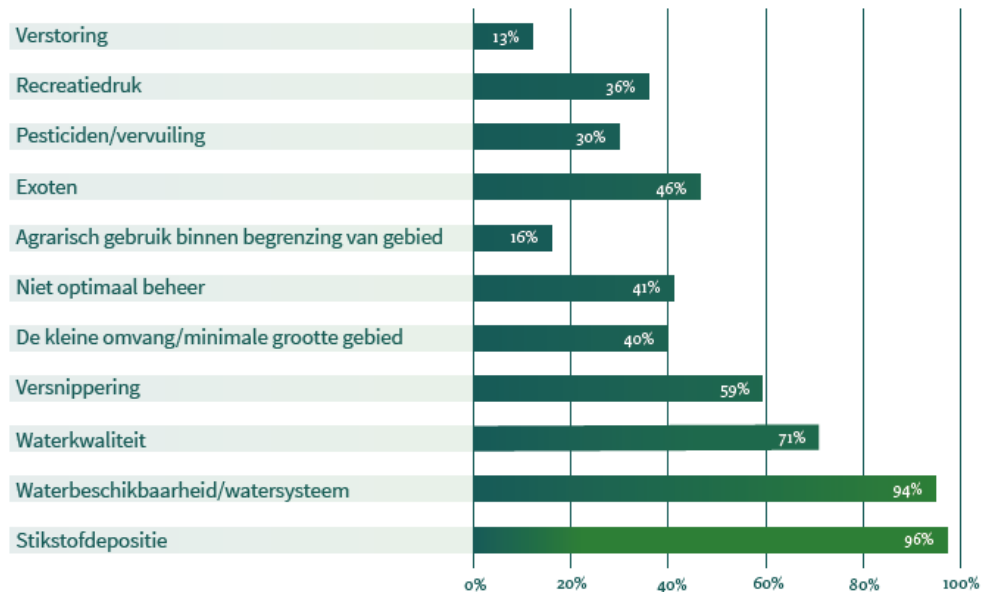
Becoming nature-positive by reducing negative biodiversity impacts and facilitating nature's recovery (adapted from Locke et al., 2021, p. 4).

Onderliggend probleem

- Overal ter wereld prevaleren economische belangen over de natuur, en korte termijn over lange termijn (toekomstige generaties)
- In de EU dwingen de mededingingsregels tot zo laag mogelijke prijzen voor consumenten, ten koste van natuur / duurzaamheid
- In Nederland zijn stikstof en hydrologie de belangrijkste drukfactoren, met name in relatie tot de landbouw

Nederland doet het onevenredig slecht (hekkesluis EU qua natuur)

Drukfactoren voor natuur in Nederland

Figuur 2 - Drukfactoren op natuur die spelen in de eerste 70 bekeken gebieden.

Hoe los je dit op?

- Beter beleid
- Betere wet- en regelgeving natuur en milieu
- Betere handhaving

Dat werkt onvoldoende, dus ...

- De natuur zelf rechten (stem) geven

In hoeverre kan dat?

Regelgeving

- EU: Vogel- en Habitatrictlijnen, Natuurherstelverordening
- Art. 6 Habitatrictlijn is EU-vorm van rechtspersoonlijkheid natuur

Schending van integriteit beschermde natuur verboden

Planschadecompensatie in natura bij aantasting voor maatschappelijk doel

- Implementatie in Nederland: Omgevingswet
- Probleem met toezicht en handhaving, daardoor rechtszaken tegen overheid, daardoor politieke lobby landbouwsector tegen VHR, NHV

Beschermde natuur heeft dus al rechtspersoonlijkheid, maar staat onder druk

Rechten van de natuur: breder perspectief

- Vogel- en Habitatrictlijnen: beschermde gebieden (+ deels erbuiten)

Specifieke natuur, niet alle natuur

- Natuurherstelverordening: alle natuur

Breder bereik, lichtere bescherming

- “Rechten van de natuur”: fluïde scope, andere logica

Natuur als rechtssubject i.p.v. rechtsobject

Wie of wat is 'de natuur'?

***Risico op
simplificatie***

- Levende natuur of ook rivieren / bergen?
 - Welke natuur: strijdige belangen van soorten, habitats, ecosystemen
 - Concurrentie en evolutie
- ↓
- Lastig, daarom veelal casuïstische benadering (per geval)
 - Alternatief is bescherming i.p.v. rechten (Vogel- en Habitatrictlijnen)

Wie of wat is 'de natuur'?

Probleem met representatie

- Levende natuur of ook rivieren / bergen?
 - Welke natuur: strijdige belangen van soorten, habitats, ecosystemen
 - Concurrentie en evolutie
- ↓
- Lastig, daarom veelal casuïstische benadering (per geval)
 - Alternatief is bescherming i.p.v. rechten (Vogel- en Habitatrictlijnen)

Vormen van bescherming

- Grondwettelijk
- Privaatrechtelijk: natuur krijgt eigen rechten
Boek 2 BW kent gesloten system, personen/bedrijven/overheden – *natuur niet*
Voordeel zou zijn: zelf kunnen procederen als benadeelde partij - *voogdij*
- Publiekrechtelijk: natuur is object van bescherming
Europees recht, Omgevingswet
- Strafrechtelijk

PAS-uitspraak, Rendac-uitspraak, Urgenda, Greenpeace, Chemours

Grondwet beschouwt grondrechten als begrenzing van de overheid en het recht zelf

Het logische gevolg hiervan is dat de vrijheden van de mens centraal staan in de grondrechten, niet hun inperking. Overheidsoptreden dat ingrijpt in leven, vrijheid en eigendom van burgers moet in de rechtsstaat op grond van het legaliteitsbeginsel altijd tot formele wetgeving herleidbaar zijn. De burger echter is in zijn verhouding tot de overheid vrij om te doen en laten wat hij wil, voor zover de overheid niet bevoegd is om zijn vrijheid te beperken. Die vrijheid wordt verzekerd door de grondrechten (*ibid.*).

De formulering van de bescherming van de rechten van de mens komt in de Grondwet onder meer aan de orde in de artikelen 11 en 14:

Artikel 11

Ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam.

Artikel 14

- 1. Onteigening kan alleen geschieden in het algemeen belang en tegen vooraf verzekerde schadeloosstelling, een en ander naar bij of krachtens de wet te stellen voorschriften.*
- 2. De schadeloosstelling behoeft niet vooraf verzekerd te zijn, wanneer in geval van nood onverwijld onteigening geboden is.*
- 3. In de gevallen bij of krachtens de wet bepaald bestaat recht op schadeloosstelling of tegemoetkoming in de schade, indien in het algemeen belang eigendom door het bevoegd gezag wordt vernietigd of onbruikbaar gemaakt of de uitoefening van het eigendomsrecht wordt beperkt.*

Grondwet beschouwt grondrechten als begrenzing van de overheid en het recht zelf

De bescherming van het milieu komt in de Grondwet aan de orde in artikel 21 en betreft geen recht, maar een opdracht aan de overheid:¹³⁸

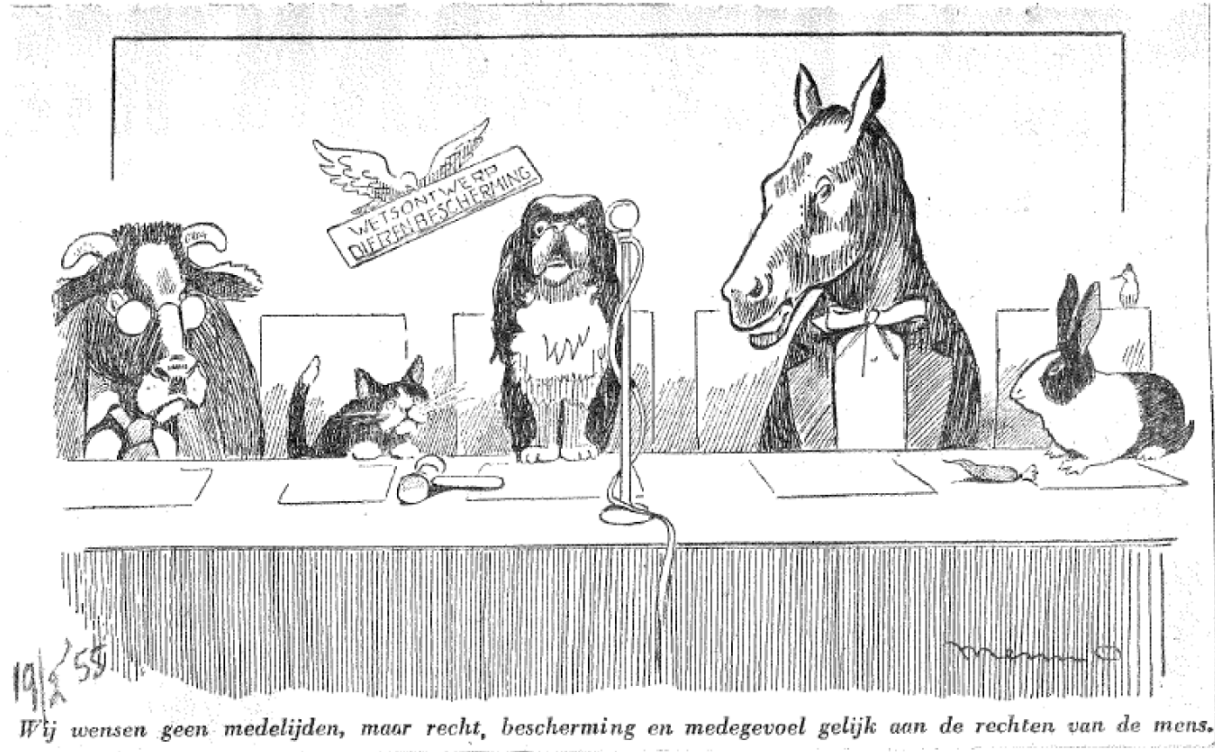
Artikel 21

De zorg van de overheid is gericht op de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu.

De rechten die aan de natuur worden toegekend in het concept 'rechten van de natuur' betreffen echter in essentie de begrenzing van de vrijheid van mensen en bedrijven om schade aan de natuur toe te brengen. In die zin druist het concept in tegen de grondrechten in de Grondwet, het Handvest van de grondrechten van de EU en het EVRM. De invoering van 'rechten van de natuur' behoeft daarom wettelijke inbedding, zodat de verhouding tussen de grondrechten van mensen (bijvoorbeeld om de natuur te exploiteren) en de rechten van de natuur zelf (bijvoorbeeld op bescherming tegen exploitatie) expliciet wordt gemaakt.

Die spanning is er ook ten aanzien van dierenwelzijnsrechten.¹³⁹ Daarvoor wordt internationaal uitgegaan van de zogeheten 'vijf vrijheden', die onder woorden brengen wat dieren nodig hebben voor een dierwaardig bestaan. Dat zijn de vrijheid van honger en dorst, van thermaal en fysiek ongemak, van pijn, verwonding of ziekte, de vrijheid van angst en chronische stress, en de vrijheid om natuurlijk gedrag te vertonen. De zorg voor het dierenwelzijn is geformaliseerd in Artikel 13 VWEU, maar in de vorm van beleidsrandvoorwaarde en niet als dierenrecht.¹⁴⁰ In ons land komt dat terug in artikel 1.3 van de Wet dieren.

Spanningen: mensenrechten / natuurrechten

Figuur 5.3 De discussie over dierrechten kent een lange geschiedenis. Bron: krantenknipsel uit 1955.

Rechtspersonen hebben rechten en plichten

Figuur 5.1 Rechtszaak tegen een zeug en varkens in Lavegny, Frankrijk, 1386. Uit: Robert Chambers, *The book of days: a miscellany of popular antiquities in connection with the calendar* (1869); bron: Wikimedia

Wat kan er in ons land?

- Rechten natuur in Grondwet: geen sinecure, geen panacee
- Privaatrechtelijke rechtspersoon: wetgeving nodig → Rijk **Boek 2 BW**
- Publiekrechtelijke rechtspersoon: wetgeving nodig → Rijk **Natuurschap**
- Provincies: bevoegd gezag Natura 2000, NNN **POVI/POVO/PPLG**
- Waterschappen: gebonden aan VHR, geen belangenafweging (6.2 Hrl) **Peilbesluit**
- Gemeenten: onder Omgevingswet meer ruimte dan voorheen **Omgevingsvisie en -plan**

Landschap ↔ *natuur*

Landschap en natuur

© Jaap Zuidersma

Landschap en natuur

Wikipedia

NEDERLANDSE DENDROLOGISCHE VERENIGING

De NDV richt zich vooral op de in ons land winterharde houtige gewassen. Het gaat daarbij zowel om de wilde soorten als het gekweekte assortiment. Lees verder

DOWNLOADS

- Nederlandse namen van cultuurplanten (Standaardlijst 2024)

BOMENBIEB

Dé online bomengids met informatie en

In voorbestaan bedreigde soorten

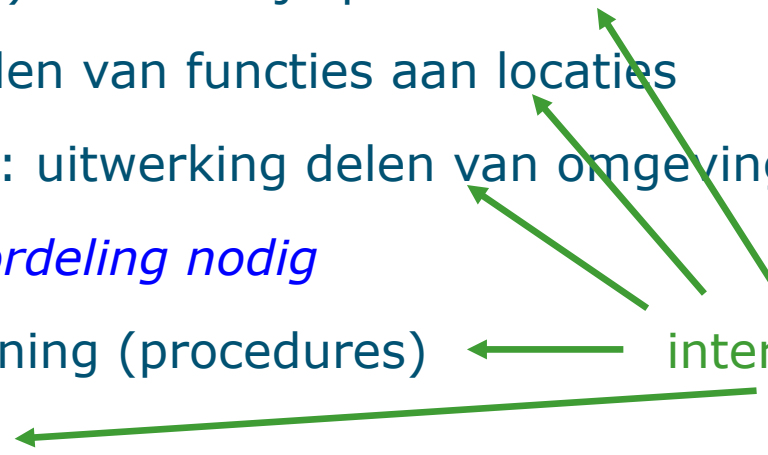
Gebleken is dat in minder dan drie procent van de landschapselementen autochtone bomen en struiken voorkomen, en dat de helft van de soorten wordt bedreigd in hun voortbestaan. Van soorten zoals *Pyrus pyraeaster*, *Malus sylvestris*, *Crataegus* × *subsp. sphaerica*, *Rosa elliptica*, *Rosa caesia*, *Tilia platyphyllos* (subsp. *cordifolia* en subsp. *platyphyllos*), *Tilia cordata*, *Ulmus glabra*, *Ulmus laevis*, *Viburnum lantana* en *Cornus mas* zijn de populaties bijzonder klein. Maar ook autochtone populaties van *Fagus sylvatica*, *Populus nigra*, *Taxus baccata*, *Quercus petraea* en *Salix fragilis* zijn onverwacht gering. Zeer waarschijnlijk zijn autochtone *Pinus sylvestris* en *Crataegus rhipidophylla* inmiddels uitgestorven, of althans niet meer gevonden. Deze uitkomsten waren voor het ministerie van LNV alle reden om te besluiten tot een (levende) autochtone genenbank.³ Inmiddels bevat de genenbank zo'n 65 soorten, waarvan autochtoon genenmateriaal uit diverse herkomsten van het land. De collectie is groeiende. De genenbank is vrij toegankelijk en voorzien van informatieborden. De autochtone genenbank is niet alleen bedoeld voor behoud ervan, maar ook om stekken en zaden te winnen voor nieuwe aanplant in natuurgebieden. De genenbank wordt gecontroleerd door het Centrum voor Genetische Bronnen in Nederland, dat ook betrokken is bij de autochtone Rassenlijst voor Bomen en de certificatie ervan.⁴ Genoemd mag ook worden het Nationale Lindenarboretum (onder beheer van Jan van den Brandhof) waarin autochtone lindeherkomsten staan. De toegenomen kennis en de genenbank kunnen als belangrijke stappen voor het behoud en beheer gelden. Toch blijft behoud van inheemse bomen en struiken in situ belangrijk voor de biodiversiteit en als bron van kennis. Wat weg is komt nooit meer terug.

Bloeiende *Rosa tomentosa*, bosrand Onderste Bos (Zuid-Limburg)

Landschapselementen

Wat kan er onder de Omgevingswet?

- Omgevingsvisie (+ ovo): bestuurlijk-politiek commitment
 - Omgevingsplan: toedelen van functies aan locaties
 - Omgevingsprogramma: uitwerking delen van omgevingsvisie (optie)
MER en passende beoordeling nodig
 - Gemeentelijke verordening (procedures) ← interessant
 - Peilbesluit waterschap ←
-

Wat kan een gemeente doen - ons advies

- Gemeentelijke adviescommissie rol geven voor natuur, landschap
Gevraagd en ongevraagd + evt. regels over bindend karakter
- Algemene regels voor natuur, landschap
Behoud van landschapselementen → belangrijk voor natuur
- Gebiedsspecifieke regels
Overgangszones Natura 2000, pesticidenvrije zones
Gemeentelijke natuur- en landschapsmonumenten
- Handhaving (!)
- Allerlei vormen en gradaties; maatwerk langs democratische weg

Uitkomst kan sterk lijken op rechtspersoonlijkheid ...

Alternatieven

- Natuurstichting

Bestaan al en een gemeente kan zich redelijkerwijs niet binden aan extern advies

Stichting of vereniging als bedrijf zonder winstoogmerk

- Lege stoel aan tafel

- Zoöp

Noodzakelijkerwijs vrijblijvend (voor overheden)

- Vast nog wel meer creatieve constructies

Adviezen rechten/stem voor de natuur

- Natuur èn landschap

Gedeelde waarden, verbinding

- Mobiliseer publieke steun

Politici doen wat burgers/kiezers willen, niet [altijd] wat moet

- Vraag provincies, waterschappen hun **verantwoordelijkheid** te nemen

- Vraag van gemeenten de **ruimte onder de Omgevingswet** te pakken (maar geen riskante experimenten)

Ontvangst van ons rapport in de media

Eijsden-Margraten wil natuur rechten geven, maar stuit op juridische grenzen

27-12-2025 - 12:01 Redactie Eijsden-Margraten

De gemeente Eijsden-Margraten kan de natuur geen wettelijk beschermen. Dat blijkt uit onderzoek van Wageningen-UR. Het onderzoek toont de mogelijkheid om natuur als rechtspersoon te erkennen.

De gemeenteraad van Eijsden-Margraten wil de natuur als rechtspersoon te erkennen. Ze wil de natuur wettelijk beschermen. Het onderzoek toont de mogelijkheid om natuur als rechtspersoon te erkennen. Het onderzoek toont de mogelijkheid om natuur als rechtspersoon te erkennen.

Eijsden

de Volkskrant
Puzzels Cartoons Cultuur & Media Beter Leven Luister

Rechten geven aan een rivier of een landschap? Dat gaat zo maar niet, merken ze in Zuid-Limburg

Hoe kunnen gemeenten vorm geven aan rechten van de natuur?

Wereldwijd is een beweging gaande om rechten aan natuur te geven om effectiever te kunnen optreden tegen de achteruitgang van biodiversiteit. Is dat ook voor gemeenten haalbaar en nuttig?

DOOR WILLY VAN STRIEN

Gezien de toeloop van natuur en biodiversiteit snap ik die behoefte om rechten te geven aan natuur, en ik ging dan ook graag in op het verzoek van de gemeente Eijsden-Margraten om te onderzoeken of de gemeente rechtspersoonlijkheid kan toekennen aan haar natuur, privaatrechtelijk of bijvoorbeeld in de vorm van een publiekrechtelijk 'natuurschap' naar analogie van een waterschap. Maar daarvoor zou een wetswijziging nodig zijn, dus dat is voor een gemeente momenteel buiten bereik. Er zijn meer manieren om rechten aan natuur te geven, maar in ons rapport 'Mogelijkheden om rechten van de natuur vorm te geven in de gemeente Eijsden-Margraten' plecten we voor een andere benadering: benut de

Omgevingswet. Dan kun je voor natuur en Landschap bijna evenveel bereiken als wanneer je rechten aan natuur zou toekennen. De Omgevingswet, waarin onder meer de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn verwerkt zijn, verplicht overheden tot natuurbescherming. Het grote probleem is dat de wet niet voldoende wordt geïmplementeerd en gehandhaafd. Daarbij helpt het niet vanzelfsprekend om rechten aan natuur te geven. Daar kan de overheid zich ook weer van wegdraaien. "De koninklijke weg voor gemeenten is om eerst de mogelijkheden van de Omgevingswet goed te benutten. Dat is praktisch en concreet, blijft binnen bestaande kaders en brengt geen juridische en financiële risico's

met zich mee. De Omgevingswet biedt gemeenten meer ruimte voor eigen beleid ten aanzien van natuur- en landschapsbescherming dan er voorheen was, en dus ook meer verantwoordelijkheid, zo blijkt uit de Memorie van toelichting bij de Aanvullingswet natuur op de Omgevingswet. Gemeenten kunnen natuur- of landschapsmonumenten instellen, eigen aanvullende stikstofregels opstellen of zones rond natuurgebieden beschermen. Een goede optie is om de rol van gemeentelijke adviescommissies ten aanzien van natuur en landschap te versterken. Die kunnen dan de natuur een stem geven in de gemeentelijke beleidsvorming, dat is een belangrijke kans voor de natuur."

ROBERT BAVEN
onderzoeker bij Wageningen
Environmental Research

TINEKE LAMBOODY
hoogleraar ondernemingsrecht aan
Nyenrode Business Universiteit

Ondanks de natuurbeschermingswetten die we hebben, leert de praktijk dat de natuur vaak het ondergaat. Daarom vragen veel gemeenten zich af of ze de natuur binnen hun grenzen beter kunnen beschermen door aan de lokale natuur rechten of rechtspersoonlijkheid te geven, en hoe ze dat kunnen doen. Daar zijn

dergelijke stichting kan als rechtspersoon ook een bijdrage leveren aan de handhaving van natuurbeschermingswetten. "Andere opties voor een stem van de natuur worden gevonden in de Gemeentewet. Deze wet biedt bijvoorbeeld aan de gemeenteraad de mogelijkheid om een natuurcommissie in te stellen.

Hoe verder in Eijsden-Margraten

- Rapport goed ontvangen bij politieke fracties
- College neemt rapport zeer serieus
- Presentatie aan gemeenteraad volgt

Democratisch proces met draagvlak

Van polarisatie naar verbinding

Dank voor jullie aandacht

